

A GYEPRE ALAPOZOTT LÓ- ÉS MARHAHÚSTERMELÉS LEHETŐSÉGEI

Makray Sándor, Stefler József

Összefoglalás

A húsló- és a húsmarhatartás lehetőségeit, kilátásait vizsgáltuk. Adatokkal illusztráltuk a két faj teljesítményét az adott hasznosítási típusban. Megállapítottuk, hogy megfelelő reprodukció nélkül gazdaságos termelés nem lehetséges. Szóltunk arról, hogy a tartás- és takarmányozás-technológiának egyszerűnek, olcsónak kell lennie. Igazoltuk, hogy a húsló egyedre vonatkoztatva nagyobb termelésre képes, de ehhez több területet igényel. Kalkulációnk szerint egységnyi legelőterületen a gazdasági állatfajok hasonló mennyiségű produktumot állíthatnak elő.

Beszámoltunk arról is, hogy az EU csatlakozás révén megváltozó támogatási rendszer a húsmarha számára kedvez.

Bevezetés

Aligha vitatható, hogy az állati termék előállításának leginkább költségtakarékos megoldása a legeltetéses tartás. Bár hazánkban hagyományai leginkább a szarvasmarha és a juh legeltetésének vannak, számos más gazdasági állatfaj is tartható legelőn. A fajon belül azonban figyelembe kell venni az egyes korcsoportokat, illetve a hasznosítási irányokat is. Így a tejelő szarvasmarha, a jelentősen megnövekedett hozamok miatt, kiszorul a legelőről.

A csikónevelésben, elviekben szintén kiemelkedő jelentőséget tulajdonítottak a gyep kedvező hatásának az edzett felnevelés érdekében. Sajnos, a gyakorlatban ez nem valósult meg maradéktalanul.

A lótartásban újabban, hagyományok nélkül megjelenő húslótartástól azonban csak extenzív körülmények között remélhetünk nyereséget.

A Kaposvári Egyetem Állattudományi Karán (és jogelődjein) régóta kiemelt jelentőséggel bír a legeltetéses állattartás. Mások mellett nagy szerepet kapott a húsmarha- és a húslótartás alternatíváinak kidolgozása, folyamatos fejlesztése.

Gyakran felmerül az a kérdés, hogy újonnan privatizált gyepterületet hogyan hasznosítsanak. A lehetőségek között természetesen a húslótartás is szóba jöhet. A helyes döntés előfeltétele az adottságok (gyep, piac, árak) alapos mérlegelése. Különösen nehéz a döntés az utóbbi években, hiszen kiszámíthatatlan a piac és a támogatások is gyakran változnak.

AZ EU egy biztonságosabb agrárpolitikát ígér.

A következőkben néhány olyan tapasztalatról számolunk be, amelyek a húsmarha- és húslótartás közötti választásban segítségükre lehet.

Reprodukción

A továbbiakban tényadatokat kívánunk közölni. Ezt tartjuk az állattartók szempontjából fontos kiinduló alapnak. A piac és a támogatások biztosan változnak. Itt csak a tendenciákat lehet előrejelezni.

Gyakorlatilag azzal számolhatunk, hogy az egyedüli bevételi forrás a választott borjú, illetve csikó. Ennek alapvető feltétele a jó reprodukció. Az 1. és 2. táblázatban húshasznosítású tehenek és kancák „hízóalapanyag” előállítására vonatkozó szaporulati adatait közöljük. A számok nem tényleges faji különbségeket tükröznek. A szarvasmarha esetében a táblázat különböző genotípusú, a red angus esetében egy kiváló reprodukcióra szelektált, kanadai technológiával tartott hazai állományok eredményét mutatja be. A húsló populáció a szaporaság tekintetében kiinduló állományt jelez. Jól tudjuk, hogy a húsmarha-tenyésztésben magyarországi átlagban még nem tudunk ilyen eredményeket realizálni. A kezdeti nehézségekkel küzdő, nagyfokú heterogenitást mutató húslóknál pedig az állomány stabilizálása volt az elsődleges cél. A jelenlegi 70% körüli hasznosult szaporulat önállóan egyik fajban sem hozhat jövedelmezőséget.

1. táblázat

Különböző genotípusú húsmarhák reprodukciós teljesítménye
(n = 626)

Év	n	Ellési %			
		RA	F ₁	R ₁	Mt
1999	165	93	82	-	77
2000	136	96	84	100	79
2001	325	98	93	92	83
Átlag	208	95,6	86,3	96,0	79,6

Jelmagyarázat: RA = Red Angus

F₁ = Magyartarka x Red Angus

R₁ = 75 % Red Angus, 25 % Magyartarka

Mt = Magyartarka

2. táblázat

Hidegvérű kancák reprodukciós teljesítménye

Megnevezés	1992	1994	1996	1998	1999	2002	2003
n	37	40	36	33	49	30	30
Vemhesülés, %	81,1	90,0	86,1	84,8	65,3	80	66,7
Vetelés, %	0	0	8,3	0	0	0,6	0
Holt ellés, %	8,1	17,5	8,3	3,0	0,4	0,9	1,2
Csikóvesztés, %	2,7	10,0	0	6,1	0	0,6	0,3
Választási arány, %	70,3	62,5	69,4	75,8	61	57	53,0

A tartástechnológia kulcselemei

Mindkét ágazatban az extenzív tartást tartjuk szem előtt, ugyanakkor nem felejtethjük el lényeges teendőket, mint a fedeztetés, ellés, választás. Itt szeretnénk felhívni a figyelmet az állategészségügyi prevencióra is, amely - sokszor kényszerű okokból - háttérbe szorul.

Ezzel összefüggésben kell megemlíteni, hogy a legelőberendezéseknek nagyon egyszerűeknek és olcsóknak kell lenniük. Egyre inkább terjed az úgynevezett újjeländi kerítés, amely tartó oszlopokból, karókból és 3-4 sor fémhuzalból épül. Ez utóbbiban általában nagyfeszültségű áram kering. Az itatás javasolt módja a labdás önitató. A széna és a szalma etetését célszerű körbála etetőkből megoldani. Abrakot a legelőn nem etetünk. Nagyon fontos azonban, hogy egy masszív válogatókarám építése, amely emberre és állatra nézve egyaránt biztonságos, nem balesetveszélyes. A legelő állatok ugyanis kevésbé szoknak az ember közelségéhez, mint az istállózottak. Ennek kivitelezésére is igen gondosan tervezett és épített berendezést kell biztosítani. Hasznos lehet még szélfogó palánkok építése az állatok kedvezőbb komfortérzete miatt.

Borjak és csikók növekedése választásig

Kaposváron hosszú évek óta vizsgáljuk a legelő állatok utódainak növekedését. Külön-külön és együtt is tartottuk a két faj egyedeit. A 3. táblázatban szereplő kancákat és teheneket, valamint utódaikat ugyanazon a legelőszakaszon tartottuk. A kísérletet 3 egymást követő évben ismételve megállapítottuk, hogy a csikók fejlődése gyorsabb. A növendékcsikóknak jobb volt a napi súlygyarapodása, mint a borjaknak, s így átlagosan mintegy 20%-kal nagyobb súlyban tudtuk őket választani.

3. táblázat

Borjak és csikók növekedése legeltetési tartásban

Megnevezés	Húsmarha				Hídegvérű ló			
	1988	1989	1990	Össz. ill. átlag	1988	1989	1990	Össz. ill. átlag
n	11	11	10	32	7	9	9	25
Anyai élősúly, kg	475	475	469	473	544	685	685	646
Élősúly választáskor, kg	181	213	217	203,4	224	298	306	280,4
205 napos választási súly, kg	176,4	184,4	191,1	183,8	192,9	238,0	230,7	222,8
1 életnapra jutó súlygyarapodás, g	860	900	932	896	1.207	1.330	1.749	1.205
100 kg anyai élősúlyra jutó választási súly, kg	38,3	45,3	47,0	43,5	41,5	43,6	44,8	43,4

Legelőterület

A gyakorlati szakemberek számára különleges fontosságú a két faj legelőterület-igénye. A kérdés megválaszolására modellkísérletet végeztünk (3. táblázat). A vizsgálatban a húslovakat és a húsmarhákat azonos minőségű (szomszédos) legelőszakaszokon tartottuk, és a szakaszok méretét folyamatosan az állatok fűfogyasztásához igazítottuk.

A száraz időjárás miatt a vizsgálat a tervezettnél korábban zárult. Így csak arra hívom fel a figyelmet, hogy a lovak nagyobb területet igényelnek legeléskor, a fajlagos hozam (választott borjú, illetve csikó élősúly) közötti különbség nem volt igazán jelentős (4. táblázat). A vizsgálatsorozat eredményei szerint a két állatfaj 1 ha-ra jutó élősúlytermelése nem különbözik lényegesen. Az eltérést az anyai testtömegben lévő különbségek és a két faj eltérő emésztési sajátosságai magyarázzák.

4. táblázat

Húsmarhák és húslovak legelőterület-igénye és területegységre vetített teljesítménye extenzív gyepen*

Megnevezés	Húsmarha n = 5	Húsló n = 5
Anyai élősúly, kg	550	700
Választási súly, kg	185	222
**1 ha gyepterületre jutó élősúly-termelés, kg	194,9	185,6

* A gyep szénahozama: 3 t/ha

** Téli takarmányszükséglet nélkül

Legelön tartható gazdasági állatfajok fontosabb termelési paraméterei

Az elmúlt évek során különböző legeltetett állatfajokkal összegyűlt tapasztalatokat foglaljuk össze az 5. táblázatban.

Amint látható, a húsmarha és a húsló mellett a hagyományosan legelő juh, és az újabban domesztikált és legelön tartott vadfajok is szerepelnek ebben az összefoglalásban. Nem meglepő a nagyobb testű fajok, illetve típusok nagyobb területigénye. Az érdeklődőket azonban leginkább a hozamok érdeklik. E tekintetben érdemleges különbséget csupán a juhokra találtunk. Területegységre vetítve a juhtartás nyújt naturáliában kifejezett szerényebb hozamot. Természetesen ez nem kérdőjelezi meg az ágazat létjogosultságát.

Különböző állatfajok és típusok teljesítménye extenzív legelőn
(saját vizsgálataink és szakirodalmi adatok szintézise alapján)

Megnevezés	Juh ¹	Húsmarha I. tehén=500 kg	Húsmarha II. tehén=600 kg	Húsló I. kanca=500 kg	Húsló II. kanca=700 kg	Dám- vad ²	Gím- szarvas ³
1 ha legelőn tartható anyaállat/db	3-4	1-1,2	0,8-1	1-1,2	0,7-0,9	3,5-4,5	3-3,5
Választott utódok aránya, %	90- 110	85-90	75-85	75-85	70-80	80-90	80-90
Választási súly, kg	15- 25	160-180	190-220	170-190	270-280	35-40	65-70
1 ha jutó élősúly- termelés, kg	60- 90	140-160	170-190	140-160	180-200	200- 250	200-220

Piaci helyzet

A húsló tartás biztonságát nagymértékben nehezíti a szervezetlen piac. Sem a pecsenyecsikóra, sem a vágólóra nincs folyamatosan hazai kereslet, illetve csak esetlegesen. Selejt lovat is nehéz eladni. Az állatok döntő többsége - közvetítőkön keresztül - exportra kerül. Bár az exportárok ingadoznak, általában a vágómarha árak közelében mozognak. A termelők, ló tartók ki vannak téve a felvásárlók alacsony árainak az exportőrök monopolhelyzete folytán.

Többször felmerült a szándék egy értékesítő szövetkezet létesítésére, de nehéz az érdekeltekkel egyezsége jutni. Az induló kezdeményezések hamar zátonyra futnak. Terveztünk egy, a szarvasmarhához hasonlóan működő intervenció telepet is, de sajnos ez a másik állatfajban sem váltotta be a reményeket. Nincsenek e területen igazi jó szervezők, akik felvállalnák az ilyen jellegű munkát. Egy ördögi kör alakult ki. A potenciális partner csak úgy kötne szerződést, ha garantálnánk a folyamatos szállítást, a gazdák pedig biztos piac hiányában nem mernek termelni. Sokan be sem fedeztetik kancáikat, mert félnek attól, hogy a csikót nem tudják értékesíteni. Megoldást jelenthetne, ha lenne Magyarországon export lóvágóhíd. Rövid ideig működött ugyan egy, de az bezárt. A sportlovasok sokáig ellenérzéssel viseltettek egy ilyen kezdeményezéssel szemben, de ma már többen belátják, hogy a „tenyészselejteket” problémája is kezelhetőbb lenne ezáltal.

Bár a kutatás és piacpolitika nem kimondottan függnek össze, szólnunk kell az érintett ágazatok jövedelmezőségét érintő várható tendenciákról is. Ezek nem kevéssé érintik a jelenlegi és jövőbeli vállalkozókat.

Mindenekelőtt le kell szögeznünk egy tényt: a jelenlegi EU csatlakozás a húsmarha tartását helyezi előtérbe.

A területalapú támogatás minden földet birtokló és művelő gazdára vonatkozik, aki a feltételeket teljesíti. Ez a legelőre is igaz. Eddig tart azonban csak az „esély-egyenlőség” a húsmarha- és a húslótarók között. Míg a húshasznú tehének után 40.000 Ft, addig a húshasznú kancák után csupán 10.000 Ft a támogatás.

A Magyar Hidegvérű Lótenyésztő Országos Egyesület nevében még évekkal ezelőtt kértük, hogy a hazai hidegvérű lóállomány fejlesztése érdekében a húshasznú kancák tartását is támogassák. Sajnos, a támogatás mértéke nem nőtt, hanem csökkent.

Természetesen az állattartók sok más téren is pályázhatnak anyagi forrásokra. A ló esetén a környezet- és tájvédelmi támogatások elnyerésére tűnik reális esély.

Következtetések

A húsmarha- és a húslótarás gyepterület nélkül elképzelhetetlen. Mindkét ágazat extenzív viszonyok között lehet jövedelmező. Tartási technológiájukban nagy a hasonlóság. A legeltetést és a legelőberendezések megtervezését, kivitelezését nagy odafigyeléssel kell végezni.

A jó reprodukció alapfeltétel. A csupán 70% körüli hasznosult szaporulat az eredményességet veszélyezteti. A háremszerű pároztatás eredményes lehet körültekintő apaállat kiválasztásával.

Egy állatra vetítve a húsló, területegységre a húsmarha eredményesebb. Az előbbi különbség 20-25, az utóbbi 15-20%-ra tehető. Tágabb összefüggésben vizsgálva a többi legelő állatfajt a juh kivételével hasonló területegységre vetített produkció várható tőlük is.

A gazdálkodás eredményességét nagymértékben befolyásolja a szervezettség és a támogatások. Az EU csatlakozással utóbbi remélhetően kiszámíthatóbbá válik.

Szerzők: Dr. Stefler József egyetemi tanár
Dr. Makray Sándor egyetemi docens
Kaposvári Egyetem, 7400 Kaposvár, Guba S. u. 40.